Tadeusz Szczerbowski

Slang w przekładzie

Slang można „równie dobrze uznać za poezję codzienności, ponieważ pełni on w znacznym stopniu tę samą funkcję co poezja; to znaczy, że obrazowo wyraża odczucia ludzi związane z życiem i rzeczami, jakie oni napotykają w życiu”¹. Jest on ściśle związany z przekładem rozumianym zarówno szeroko, jak i wąsko. W pierwszym ujęciu, które jest semiotyczne i psychologiczne, elementarny akt myślenia uznaje się za przekład, a dialog traktuje jako podstawowy mechanizm przekładu², rozumienie zaś to przekład z naturalnego języka na mowę wewnętrzną (odwrotny przekład jest wypowiedzią)³. W drugim ujęciu przyjmuje się za Romanem Jakobsonem rozróżnienie przekładu interlingwalnego, intralingwalnego i intersemiotycznego⁴.

Zjawisko slangu będzie tu przedmiotem uwagi na przykładzie dwóch pierwszych typów tłumaczenia. Jeśli jednak slang w tłumaczeniu międzyjęzykowym jest próbą oddania w przekładzie przynajmniej niektórych cech stylistycznych oryginału⁵, to w tłumaczeniu wewnątrzjęzykowym mamy raczej do czynienia z pewnym eksperymentem stylistycznym, pójściem na przekór oczekiwaniom czytelniczemu, próbą oddania ogólnego (literackiego) języka oryginału za pomocą jego odmiany środowiskowej czy zawodowej. Ze względu na swój eksperymentalny charakter przekład intralingwalny wzbudza więcej kontrowersji. Istnieją oczywiście przypadki graniczne, np. fragmenty Ewangelii w polskim slangu hiphopowym, które można rozpatrywać jako przykład tłumaczenia intralingwalnego w obrębie polszczyzny, albowiem tekstem prymarnym dla niego jest Biblia Tysiąclecia, będąca w istocie przekładem, a nie oryginałem.

¹ Zob. S.I. Hayakawa, *Language in Action*, New York 1941, s. 194–194.

² Zob. J. Łotman, *Uniwersum umysłu. Semiotyczna teoria kultury*, przekład i przedmowa B. Żyłko, Gdańsk 2008, s. 223.

³ Zob. Н.И. Жинкин, *О кодовых переходах во внутренней речи*, „Вопросы языкознания” 1964, № 6, s. 26–38; T. Szczerbowski, *Rosyjskie teorie przekładu literackiego*, Kraków 2011, s. 120–121.

⁴ Zob. R. Jakobson, *O językoznawczych aspektach przekładu*, tłum. L. Pszczołowska, [w:] *W poszukiwaniu istoty języka*, t. I, Warszawa 1989, s. 43–49.

⁵ Zob. T. Szczerbowski, *Slang a przekład*, [w:] *Z problemów przekładu i stosunków międzyjęzykowych*, red. T. Żeberek, T. Borucki, Kraków 1998, s. 65–69.

Не бреши, а кликни Павлуху

Interesującym przykładem slangu jest fragment powieści Darii Doncowej *Уха из золотой рыбки*⁶ (*Zupa ze złotej rybki*):

- Ты, девочка, не распоряжайся здесь, зови хозяина.
- Тут я хозяйка, – уже не так уверенно ответила Ленка.
- Не бреши, а кликни Павлуху, – перешла я на понятный сленг.
- Сами тогда идите, – обиженно протянула Ленка, – стащу его с кровати, он мне урыльник начистит... Топайте по коридору.

W przytoczonym fragmencie *брешу* to forma trybu rozkazującego od czasownika *брехать* o znaczeniu 'kłamać'⁷. Wyraz ten wyraża dezaprobatę i sygnalizuje obniżenie stylu⁸. Z kolei *кликни* od *кликнуть* 'zawołać' jest formą ludowo-potoczną⁹. Imię *Павлуха* pochodzi od *Павел* 'Paweł', przyrostek *-ух(а)* to spotykany w slangu sposób ekspresji impertynencji, lekceważenia, ironiczności¹⁰. Ostatnia przytoczona replika zawiera wyraz *урьльник*, który dawniej oznaczał nocnik, a obecnie jest grubiańską nazwą brzydkiej twarzy¹¹. Wreszcie czasownik *начистит* w znaczeniu potocznym pospolitym ma znaczenie 'obić', łącząc się z rzeczownikami *пятак*, *клюв*, *хобот* i in., które oznaczają potocznie nos, a prymarnie odpowiednio – piąтак, dziób, trąbę lub ryj zwierzęcia, np. tapira¹².

Cytowany fragment w polskim tłumaczeniu Agnieszki Lubomiry Piotrowskiej¹³ brzmi:

- Dziecino, ty się tu nie rządz, tylko wołaj gospodarza.
- Ja tu jestem gospodyni – już nie tak pewnie odparła Lenka.
- Nie wciskaj mi kitu, kicaj po Pawłuchę – przeszłam na łatwy do zrozumienia slang.
- To niech se pani sama idzie – zaproponowała obrażona Lenka – jak go ściągnę z wyra, to mi gębę obje... Pani włazi na korytarz.

⁶ Zob. Д. Донцова, *Уха из золотой рыбки*, Изд-во „Эксмо”, Москва 2003.

⁷ Por. przestarz. *brzechać* 'szczeakać, ujadać; mówić na wiatr, gadać bez celu' (SJPD). W języku staroruskim wyraz *брехати* miał znaczenie 'szczeakać'. Zob. И.И. Срезневский, *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам*, т. 1, Санкт-Петербург 1893, s. 178.

⁸ *Толковый словарь русской разговорной речи*, вып. 1, ред. Л.П. Крысин, *Языки славянской культуры*, Москва 2014, s. 144.

⁹ *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург 2000, s. 432 s.v. *клі́кать*.

¹⁰ Zob. Е.А. Земская, *Словообразование*, [в:] О.П. Ермакова, Е.А. Земская, Р.И. Розина, *Слова, с которыми мы все встречались: толковый словарь русского общего жаргона*, Москва 1999, s. XIX.

¹¹ Zob. В.М. Мокиенко, Т.Г. Никитина, *Большой словарь русского жаргона*, Санкт-Петербург 2001, s. 615.

¹² Zob. В.В. Химик, *Большой словарь русской разговорной экспрессивной речи*, Санкт-Петербург 2004, s. 516, s.v. *пя́так*.

¹³ Zob. D. Doncowa, *Zupa ze złotej rybki*, tłum. A. L. Piotrowska, Świat Książki, Warszawa 2004.

Tłumaczka oddaje *He брешу, а кликну Павлуху* za pomocą potocznej frazy *Nie wciskaj mi kitu, kicaj po Pawłuchę*, zachowując w przekładzie nacechowanie stylistyczne oryginału. Wyraz *kicać* o znaczeniu 'biec, skakać, przypadając do ziemi' odnosi się zwykle do królika czy zająca. Użycie tego wyrazu, aby wyrazić oryginalne znaczenie 'zawołać', potwierdza trafność spostrzeżenia Oswalda Ducrot, że język jest „zbiorem ról, jakie rozmówcy narzucają sobie nawzajem poprzez dyskurs”¹⁴. Fraza *kicaj po Pawłuchę* służy podkreśleniu dominacji osoby ją wypowiadającej nad osobą, do której słowa te się odnoszą. Królik w potocznej polszczyźnie to *trusia*, wyraz ten jednak przenośnie oznacza człowieka bojaźliwego, cichego, milczącego. W sieci relacji leksykalnych *trusia* to holonim, a *tchórz* – hiperonim¹⁵. Fraza *kicaj stąd* ma znaczenie 'uciekaj, spływaj, zmykaj'¹⁶. Neutralny wyraz rosyjski *кровать* 'łóżko' ma w analizowanym przekładzie potoczny pospolity odpowiednik *wyro*. W przytoczonym fragmencie neutralne stylistycznie *Сами тогда идите* w polskim tłumaczeniu Agnieszki Lubomirskiej-Piotrowskiej jest nacechowane gwarowo: *To niech se pani sama idzie*. Forma *se* ma znaczenie 'sobie'¹⁷.

Фалует / кадрит

Wyrazy slangowe *фалует* i *кадрит* występują w następującym fragmencie noweli *Дом на набережной* (*Dom nad rzeką Moskwą*) Jurija Trifonowa¹⁸, która ukazała się drukiem w 1976 roku, a jej polski przekład Ziemowita Feddeckiego – trzy lata później¹⁹.

– Хлопцы, я что-то не пойму, а кто хозяйку фалует? Вот эту самую Сонечку?
На тогдашнем жаргоне «фалует» значило примерно то же, что сегодня значит «кадрит».

Фалует to forma trzeciej osoby liczby pojedynczej czasownika *фаловать*, który ma dwa znaczenia: 1) werbować (np. konfidentów) i 2) uwodzić (np. dziewczynę)²⁰. To ostatnie znaczenie oddaje polski tłumacz jako *nawijać*.

– Powiedzcie mi, chłopcy, bo nie bardzo wiem, kto tu nawija gospodynię? No tę Sonię?
W ówczesnym żargonie „nawijać” znaczyło mniej więcej to samo, co dziś „podrywać”.

¹⁴ Zob. A. Dutka, O. Ducrot, *Nieufność wobec mowy potocznej*, „Teksty Drugie” 1992, nr 1/2 (13/14), s. 172.

¹⁵ *Uniwersalny słownik języka polskiego. Wersja 2.0*, Warszawa 2006.

¹⁶ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 16, Poznań 1998, s. 114.

¹⁷ Zob. *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, przedruk elektroniczny, Warszawa 1997.

¹⁸ См. Ю. Трифонов, *Дом на набережной*, „Дружба народов” 1976, № 1.

¹⁹ Zob. J. Trifonow, *Dom nad rzeką Moskwą*, tłum. Z. Feddecki, Warszawa 1979.

²⁰ См. Д.И. Квеселевич, *Толковый словарь ненормативной лексики русского языка*, Москва 2003, s. 898.

W potocznej polszczyźnie *nawijać* to m.in. ‘zalecać się do kogoś, zabiegać o czyjeś względy, flirtować, romansować’²¹. Istnieje frazeologizm *nawijać komuś makaron na uszy* ‘zwozić, obiecywać, mówić do kogoś przekonująco’²², którego rosyjskim odpowiednikiem jest *вешать лапшу на уши*²³. W slangu młodzieżowym stosuje się następujący wariant: *вешать на уши макаронные изделия*²⁴.

Można spotkać pogląd, że *фаловать* jest polonizmem. Do takiej konkluzji dochodzi Jewgienij Otin²⁵ na podstawie lektury *Słownika gwar przestępczych* Klemensa Stępniaaka, który odnotowuje ‘rozebrać kobietę’ jako jedno ze znaczeń slangowych wyrazu *rozfalować*²⁶.

Jurij Trifonow za nowsze w porównaniu z *фаловать* uznaje slangowe określenie *кадрить*, które Ziemowit Fedeccki oddaje w polskim tłumaczeniu za pomocą potocznego odpowiednika *podrywać*. W slangu przestępczym wyraz ten ma trzy znaczenia: 1) ‘kraść przez porwanie czegoś i ucieczkę’, 2) ‘zaczepiać, umawiać się’, a wyrażenie *podrywać na goło* odnosi się do grania w karty bez pieniędzy²⁷. Decyzja polskiego tłumacza okazuje się trafna, mimo że takiego odpowiednika nie odnotowują najobszerniejsze słowniki rosyjsko-polskie²⁸. Potoczne *пóјść на подryw* ma rosyjski odpowiednik *пойти на кадрёж*²⁹.

Z lektury słowników wynika, że bardzo szybko zmienia się status danego wyrazu ze slangowego na potoczny. Interesujące przykłady można znaleźć, porównując dwa słowniki Macieja Czeszewskiego: *Słownik slangu młodzieżowego*³⁰ i *Słownik polszczyzny potocznej*³¹. Zmienił się status ze slangowego na potoczny *wyrywać – wyrwać* oraz *wyhaczać – wyhaczyć* w znaczeniu ‘podrywać, zalecać się’. Zatem nowy tłumacz powieści Jurija Trifonowa najprawdopodobniej inaczej niż Ziemowit Fedeccki (który żył w latach 1923–2009) oddałby analizowany fragment tłumaczenia z 1979 roku. Współczesny autor użyłby innych rosyjskich wyrazów, mając do wyboru ponad 30 synonimów³².

²¹ *Słownik polskich leksemów potocznych*, t. V, Kraków, s. 571.

²² Tamże.

²³ См. А.И. Фёдоров, *Фразеологический словарь русского языка*, Москва 2007, s. 69.

²⁴ См. Т.Г. Никитина, *Ключевые концепты молодежной культуры: тематический словарь сленга*, Санкт-Петербург 2013, s. 355.

²⁵ См. Е. Отин, „Все менты – мои кенты...” (*Как образуются жаргонные слова и выражения*), Москва 2006, s. 254–257.

²⁶ Zob. K. Stępniaak, *Słownik gwar przestępczych*, Warszawa 2013, s. 317.

²⁷ Tamże.

²⁸ *Wielki słownik rosyjsko-polski*, red. A. Mirowicz, Warszawa 2004; *Wielki słownik rosyjski PWN*. Wersja 2.1, Warszawa 2008.

²⁹ См. А. Флегон, *За пределами русских словарей*, ТОО „Рике”, 1993, s. 141, s.v. кадрёж.

³⁰ Zob. M. Czeszewski, *Słownik slangu młodzieżowego*, Piła 2001.

³¹ Zob. M. Czeszewski, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa 2008.

³² Zob. Т.Г. Никитина, *Ключевые концепции...*, s. 238–239.

Жужжать или не жужжать?

Z perspektywy przekładoznawstwa godny uwagi jest eksperyment stylistyczny, który przeprowadził Fima Żyganiec³³. Pod tym pseudonimem opublikował swoje tłumaczenie monologu Hamleta z dramatu Szekspira na rosyjski slang więzienny Aleksander Sidorow. Przełożył on jednak z rosyjskiej wersji Borysa Pasternaka, a nie bezpośrednio z angielskiego oryginału. Zatem ów eksperyment można określić mianem tłumaczenia intralingwalnego. Pasternakowski *Монолог Гамлета, принца датского* w wersji Sidorowa ma tytuł: *Погонения Гамлета, босьяка датского*. Wyraz *погонения*, będący slangowym odpowiednikiem monologu, wiąże się z potocznym czasownikiem *погонять* o znaczeniu ‘przepytować, egzaminować’. Wyraz *погонения* pojawia się także w innym tytule: *Погонения 1001-й ночи*³⁴, nawiązującym do *Księgi tysiąca i jednej nocy*, znanej także jako *Baśnie z tysiąca i jednej nocy*. W slangu więziennym *погоняло* to ksywa, a *погнать* – zwariować. Ogólnorosyjski wyraz *босьяк* o znaczeniu ‘włóczęga’ wyraża odmienne znaczenie: ‘książe’. W slangu więziennym *босьяк* to zawodowy przestępca. Od początku lat sześćdziesiątych desygnatem tego wyrazu jest „wor w zakonie”³⁵, czyli *группы*.

Czasownik *жужжать* o znaczeniu prymarnym ‘brzęczeć’ występuje w rosyjskim slangu więziennym w postaci *жужжащий* jako synonim wyrazu *приблатненный* ‘człowiek, który powierzchownie poznał świat grupujących i naśladuje ich’. Różnica polega jedynie na tym, że leksem *приблатненный* jest używany na terytorium byłego Związku Radzieckiego od początku lat trzydziestych XX wieku, a forma *жужжащий* przyjęła to znaczenie slangowe 30 lat później³⁶.

Druga linijka monologu, która w wersji Borysa Pasternaka brzmi: *вот в чем вопрос*, przyjmuje slangową postać *Во, бля, в чем заморочка*. Pierwszy morfem *во* (pisany tu dużą literą) jest potoczną formą partykuły *вот*. Z kolei *бля* to mający wulgarne pochodzenie przerywnik, którego polskim odpowiednikiem jest m.in. *kurde*. Wreszcie ostatnim stylistycznie nacechowanym wyrazem pozostaje w analizowanym wersie *заморочка*. Za potoczną nazwę problemu uznaje go W.W. Chimik³⁷. Natomiast współczesny słownik rosyjskiej mowy potocznej traktuje ów leksem jako żargonizm³⁸. Najnowsze słowniki slangowe nie odnotowują już wyrazu *заморочка*³⁹.

³³ Zob. Ф. Жиганец, *Мой дядя, честный вор в законе... (Классическая поэзия в блатных переводах)*, Изд-во Феникс, Ростов-на-Дону 1999. Nazwa *Жиганец* jest derywatem utworzonym od wyrazu *жиган*, który w carskiej Rosji odnosił się do katorżników, znajdujących się na najwyższym szczeblu w hierarchii więźniów. Zob. З.М. Зугумов, *Русскоязычный жаргон. Историко-этимологический, толковый словарь преступного мира*, Москва 2014, s. 189.

³⁴ <https://www.proza.ru/2014/08/06/1403>.

³⁵ Zob. З.М. Зугумов, *Русскоязычный жаргон...*, s. 64.

³⁶ Тамże, s. 193 i 474.

³⁷ Zob. В.В. Химик, *Большой словарь...*, s. 216.

³⁸ Zob. *Толковый словарь русской разговорной речи...*, s. 632. Wyc może nie bez znaczenia w postrzeganiu slangu przez daną osobę ma jej wiek. W.W. Chimik urodził się w 1946 roku, a L.P. Krysin – w 1935. Choć 9 lat nie wydaje się dużą różnicą wieku, w dziejach slangu to jednak znaczny przedział czasu.

³⁹ Zob. З.М. Зугумов, *Русскоязычный жаргон...*; Т.Г. Никитина, *Ключевые концепции...*

Na zakończenie analizy dwuwiersza warto zwrócić uwagę na interpunkcję. W przekładzie Pasternaka po *Быть или не быть* jest przecinek, a na końcu *вот в чем вопрос* – kropka. Natomiast w wersji Aleksandra Sidorowa najpierw pojawia się pytajnik (*Жужжать или не жужжать?*), a następnie – wykrzyknik (*Во, бя, в чем заморочка!*). Znaki przestankowe sygnalizują zatem zmianę tonacji.

Какой ты прикольный!

Słowa te wypowiada do Wilka Czerwony Kapturek w jednej ze współczesnych wersji bajki, którą utrwalił na piśmie Charles Perrault w 1697 roku. Przytoczony urywek pochodzi z podręcznika slangu dla nie-Rosjan⁴⁰ z 2005 roku. Pierwsze wydanie ukazało się dwa lata wcześniej.

Warto podkreślić, że wyraz *прикольный* przestał być używany w slangu młodzieżowym. W krótkim filmie *Как объяснить бабушке слово „прикольный”?*⁴¹ z 2009 roku moskiewska uczennica wyznaje, że tym wyrazem już się nie posługuje. Nie odnotowują go najnowsze słowniki slangowe⁴², mimo że występował w rosyjskim slangu młodzieżowym⁴³ jeszcze w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, obecnie ma inny status: potoczny.

Na prowadzonych przeze mnie w roku 2007 zajęciach z pragmatyki przekładu studenci filologii rosyjskiej oddawali *Какой ты прикольный!* za pomocą 19 odpowiedników. Znamienne, że niektórzy adepci sztuki tłumaczenia wybrali stylistycznie neutralny wyraz *zabawny*:

Jakiś ty zabawny!
Aleś ty zabawny!
Ale ty jesteś zabawny!

Tylko w jednym tłumaczeniu pojawił się emotikon.

Aleś zabawny! ☺

Jedna osoba użyła nawet książkowego wyrazu *przezabawny*.

Jesteś przezabawny!

Neutralny stylistycznie jest przymiotnik *dowcipny*.

Aleś ty dowcipny!
Jakiś ty dowcipny...!

⁴⁰ Zob. Т. Шкапенко, Ф. Хюбнер, *Русский „тусовочный” как иностранный*, Калининград 2005, s. 85–86.

⁴¹ Zob. *Как объяснить бабушке слово „прикольный”?*, files.gramota.ru/video/3.wmv (5.12.2016).

⁴² Нр. Т.Г. Никитина, *Ключевые концепции...* Na stronie <http://teenslang.su/index.php?searchstr=прикольный&slang=> (2.12.2016) wyraz ten nie ma już „lajków” (polubień).

⁴³ Zob. Т.Г. Никитина, *Так говорит молодежь. Словарь сленга. По материалам 70–90 годов*, Фолио-Пресс, Санкт-Петербург 1998, s. 354.

Jako odpowiednik rosyjskiego *Какой ты прикольный!* dwukrotnie pojawia się fraza z anglicyzmem *Jesteś cool!* Występują także inne przymiotniki nacechowane: *zakręcony, fajny, fajniutki, czadowy, czadowny i ekstra.*

Heh, aleś ty zakręcony!
Aleś ty fajny!
Ale jesteś fajniutki!
Ale jesteś czadowny!
Ale jesteś czadowy!
Jesteś naprawdę ekstra!

Jedna osoba użyła w przekładzie rosyjskiego *прикольный* nienacechowanego przymiotnika *śmieszny*⁴⁴ z kolokwialnym *dowalić*: *Aleś dowalił, śmieszny jesteś!*

Godne uwagi jest w polskim tłumaczeniu zastępowanie przymiotnika *прикольный* rzeczownikiem *kolo* czy *kozaczek*.

Ale z ciebie kolo!
Eee, no to kozaczek jesteś!

Wyraz *kolo* znaczy to samo co *koleś*⁴⁵. Z kolei *kozaczek* jest zdrobnieniem od potocznego wyrazu *kozak* używanego w odniesieniu do kogoś żywego, śmiałego, odważnego, energicznego, lubiącego się popisywać swoją brawurą⁴⁶.

Można również spotkać redukcję, swego rodzaju przemilczenie⁴⁷: *Eh, ty to jesteś!* Zastanawia pojawienie się wykrzyknika *eh* (wariant ortograficzny *ech*), który wyraża „różne stany woli lub emocji mówiącego, zwykle obojętność, niechęć lub zniecierpliwienie”⁴⁸. Szerszy kontekst wersji rosyjskiej pozwala wyciągnąć wniosek, że chodzi tu o zniecierpliwienie (ponaglenie): – *Какой ты прикольный!* – *Красная Шапочка села в машину. – Поехали на дискач!* W roku 2007 studenci jako polskie odpowiedniki rosyjskiego wyrazu nacechowanego *дискач* ‘dyskoteka’ podawali: *disco, baunsik, dyska, dicho, impreza, imprezka, balety i dance*. Natomiast *Słowniczek współczesnej gwary uczniowskiej* z 2016 roku odnotowuje jedną nazwę dyskoteki, jest nią *deska*⁴⁹.

Lista polskich odpowiedników rosyjskiego przymiotnika *прикольный* nie jest i nie może być kompletna. Zmienia się bowiem język, a w znacznie szybszym tempie

⁴⁴ Kontekst wyklucza potoczne znaczenie wyrazu *śmieszny*: ‘niepoważny, kompromitujący’. W przeciwnym razie *Красная Шапочка* nie wsiadałaby do samochodu i nie jechałaby z Wilkiem na tańce.

⁴⁵ Zob. M. Czeszewski, *Słownik slangu...*, s. 110.

⁴⁶ Zob. *Uniwersalny słownik języka polskiego...*

⁴⁷ Zob. K. Pisarkowa, *O komunikatywnej funkcji przemilczenia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1986, nr 1 (107), s. 25–34.

⁴⁸ Zob. *Uniwersalny słownik języka polskiego...*

⁴⁹ Zob. *Słowniczek współczesnej gwary uczniowskiej*, Warszawa 2016, s. 22 i 53.

slang. Przekładając powieść Darii Doncowej *Гадюка в супоне*⁵⁰ (*Słodki padalec*), Ewa Skórska oddaje analizowany leksem jako *wyczesany*⁵¹.

Ловким движением она открыла коробочку и потрясла над головой Рамика. Тысячи мелких искорок сели на лоб песика, и он заискрился, словно снег под ярким солнцем.

– Клево! – взвыла Маша.

– Супер! – пришла в восторг Лиза.

– Давай и муку с блестками, – согласился парень, – и еще чего прикольное есть.

Zręcznym ruchem otworzyła pudełeczko i potrząsnęła nim nad głową Ramika. Tysiące drobnych iskiek opadło na głowę pieska, iskrząc się jak śnieg w słońcu.

– Ale wypas! – zawołała Masza.

– Super! – zachwyciła się Liza.

– Dawaj tę mąkę z błyszczkiem, – zgodził się Andriej. – I co tam jeszcze macie wyczesanego.

Wyraz slangowy *wyczesany* nobilitował Bartosz Chaciński, umieszczając go w tytule drugiego tomu słownika najmłodszej polszczyzny⁵². Jednak już trzy lata później w 2008 roku Maciej Czeszewski traktuje *wyczesany* jako wyraz potoczny, a nie slangowy⁵³.

W cytowanej powieści Darii Doncowej pojawia się jeszcze *megawyczes* jako polski nacechowany odpowiednik wyrazu *прикольный*.

– Глянь, здорово, – послушно перевела девочка, вертя ошалелого Рамика, – Андрюша прибрахлил, клевый прикид, прикольный.

– Patrz, ale fajnie! – poprawiła się dziewczynka, obracając oszołomionego Ramika. – Andrieusza kupił, superancka kurtałka, megawyczes!

Zdarza się jednak, że nawet profesjonalny tłumacz niekiedy oddaje wyraz nacechowany jako nienacechowany.

– Он мне нравится, – бесхитростно призналась Лиза, – прикольный такой, правда, старый, двадцать четыре уже, вот я думала: если он за мной ухаживать начнет, разве плохо? Может, мне в него влюбиться?⁵⁴

⁵⁰ Zob. Д. Донцова, *Гадюка в супоне*, Москва 2003.

⁵¹ Zob. D. Doncowa, *Słodki padalec*, tłum. E. Skórska, Chorzów 2013.

⁵² Zob. B. Chaciński, *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków 2005.

⁵³ Zob. M. Czeszewski, *Słownik polszczyzny...*, s. 346.

⁵⁴ Zob. Д. Донцова, *Гадюка в супоне...*

– Lubię go – wyznała spokojnie Liza. – Śmieszny taki, tylko że stary, dwadzieścia cztery lata... Ale pomyślałam, że gdyby zaczął mnie podrywać, to by nie było źle... Może mogłabym się w nim zakochać?⁵⁵

Bywają przypadki, w których wyraz slangowy ginie w przekładzie. Przykładem jest *Wampir z przypadku* Kseni Basztowej⁵⁶. Zdanie *Там в этом „Дракуле” такой прикольный старикан Абрахам бегаем!*⁵⁷ w tłumaczeniu Izabeli Wiśniewskiej-Repeczki brzmi: *W Drakuli przy tych palach taki staruszek Abraham biega!*

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza skłania do refleksji na temat relacji między slangiem a mową potoczną. Można spotkać pogląd, że slang to nienormatywna mowa potoczna⁵⁸. Nie każde jednak przejęzyczenie i nie każdy lapsus ma charakter slangowy. Z kolei Michael Swan podkreśla, że slang cechuje większa nieoficjalność⁵⁹. Wreszcie niektórzy badacze (zwykle angielsi) posługują się terminem *slang ogólny*⁶⁰, który w odróżnieniu od slangu (specjalnego), nie jest już ściśle związany z jakąś grupą zawodową lub środowiskową. Slang ogólny utożsamia się z mową potoczną.

Niezależnie od rozstrzygnięć teoretycznych dotyczących relacji między slangiem a mową potoczną tłumacze starają się kierować zasadą, aby zachować w przekładzie stylistyczne nacechowanie oryginału, czyli oddawać slang slangiem lub mową potoczną. Odstępstwa od tej zasady są rekompensowane w innych fragmentach tekstu. Rzadko stosowana jest redukcja jako swego rodzaju przemilczenie (np. polskie *Eh, ty to jesteś!* jako odpowiednik rosyjskiego *Какой ты прикольный!*).

Teksty literackie

Баштовая К., *Вампир поневоле*, Армада, Москва 2010.

Basztowa K., *Wampir z przypadku*, tłum. I. Wiśniewska-Repeczko, Fabryka Snów, Lublin 2009.

Донцова Д., *Гадюка в сиропе*, Изд-во „Эксмо”, Москва 2003.

Doncowa D., *Słodki padalec*, tłum. E. Skórska, Wydawnictwo Videograf, Chorzów 2013.

Донцова Д., *Уха из золотой рыбки*, Изд-во „Эксмо”, Москва 2003.

Doncowa D., *Zupa ze złotej rybki*, tłum. A. L. Piotrowska, Świat Książki, Warszawa 2004.

Жиганец Ф., *Мой дядя, честный вор в законе...* (*Классическая поэзия в блатных переводах*), Изд-во Феникс, Ростов-на-Дону 1999.

Трифонов Ю., *Дом на набережной*, „Дружба народов” 1976, № 1.

Trifonow J., *Dom nad rzeką Moskwą*, tłum. Z. Feddecki, Wyd. Czytelnik, Warszawa 1979.

⁵⁵ Zob. D. Doncowa, *Słodki padalec*, tłum. E. Skórska, Chorzów 2013.

⁵⁶ Zob. K. Basztowa, *Wampir z przypadku*, Lublin 2009.

⁵⁷ Zob. K. Баштовая, *Вампир поневоле*, Москва 2010.

⁵⁸ Zob. Н.Н. Соловьёва, *Как составить текст? Стилистические нормы русского литературного языка*, Москва 2009, s. 19.

⁵⁹ Zob. M. Swan, *Practical English Usage*, Oxford 2015, s. xxiv.

⁶⁰ А.Т. Липатов, *Сленг как проблема социолектики*, Москва 2010.

Słowniki

- Chaciński B., *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.
- Czeszewski M., *Słownik slangu młodzieżowego*, Wydawnictwo Ekolog, Piła 2001.
- Czeszewski M., *Słownik polszczyzny potocznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–50, red. H. Zgółkowa, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- Słowniczek współczesnej gwary uczniowskiej*, red. M. Kreja, Uniwersytet Dzieci, Warszawa 2016.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, przedruk elektroniczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Słownik polskich leksemów potocznych*, t. V, red. W. Lubaś, Wydawnictwo LEXIS, Kraków.
- Stępnia K., *Słownik gwar przestępczych*, Oficyna Wydawnicza Mireki, Warszawa 2013.
- Uniwersalny słownik języka polskiego. Wersja 2.0*, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Wielki słownik rosyjski PWN. Wersja 2.1*, red. J. Wawrzyńczyk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Wielki słownik rosyjsko-polski*, red. A. Mirowicz, Wiedza Powszechna, Warszawa, 2004.
- Большой толковый словарь русского языка*, red. С.И. Кузнецов, Изд-во Норинт, Санкт-Петербург 2000.
- Зугумов З.М., *Русскоязычный жаргон. Историко-этимологический, толковый словарь преступного мира*, Книжный мир, Москва 2014.
- Квеселевич Д.И., *Толковый словарь ненормативной лексики русского языка*, Издательство Астрель, Издательство АСТ, Москва 2003.
- Мокиенко В.М., Никитина Т.Г., *Большой словарь русского жаргона*, Норинт, Санкт-Петербург 2001.
- Никитина Т.Г., *Так говорит молодежь. Словарь сленга. По материалам 70–90 годов*, Фолио-Пресс, Санкт-Петербург 1998.
- Никитина Т.Г., *Ключевые концепты молодежной культуры: тематический словарь сленга*, Дмитрий Буланин, Санкт-Петербург 2013.
- Срезневский И.И., *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам*, т. 1, Санкт-Петербург 1893.
- Толковый словарь русской разговорной речи*, вып. 1, red. Л.П. Крысин, Языки славянской культуры, Москва 2014.
- Фёдоров А.И., *Фразеологический словарь русского языка*, Издательство Астрель, Издательство АСТ, Москва 2007.
- Химик В.В., *Большой словарь русской разговорной экспрессивной речи*, Норинт, Санкт-Петербург 2004.

Opracowania

- Dutka A., Ducrot O., *Nieufność wobec mowy potocznej*, „Teksty Drugie” 1992, nr 1/2 (13/14), s. 161–174.
- Hayakawa S.I., *Language in Action*, Harcourt, Brace and Company, New York 1941.
- Jakobson R., *O językoznawczych aspektach przekładu*, tłum. L. Pszczołowska, [w:] *W poszukiwaniu istoty języka*, t. I, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1989, s. 43–49.

- Łotman J., *Uniwersum umysłu. Semiotyczna teoria kultury*, przekład i przedmowa B. Żyłko, Gdańsk 2008.
- Pisarkowa K., *O komunikatywnej funkcji przemilczenia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1986, nr 1 (107), s. 25–34.
- Swan M., *Practical English Usage*, Oxford University Press, Oxford 2015.
- Szczerbowski T., *Slang a przekład*, [w:] *Z problemów przekładu i stosunków międzyjęzykowych*, red. T. Żeberek i T. Borucki, Kraków 1998, s. 65–69.
- Szczerbowski T., *Rosyjskie teorie przekładu literackiego*, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2011, s. 120–121.
- Жинкин Н.И., *О кодовых переходах во внутренней речи*, „Вопросы языкознания” 1964, № 6, s. 26–38.
- Земская Е.А., *Словообразование*, [в:] О.П. Ермакова, Е.А. Земская, Р.И. Розина, *Слова, с которыми мы все встречались: толковый словарь русского общего жаргона*, Москва 1999, с. XVII–XXVII.
- Липатов А.Т., *Сленг как проблема социолектики*, Изд-во „Элпис”, Москва 2010.
- Отин Е., *„Все менты – мои кенты...” (Как образуются жаргонные слова и выражения)*, Издательство ЭЛПИС, Москва 2006.
- Соловьёва Н.Н., *Как составить текст? Стилистические нормы русского литературного языка*, „Издательство Оникс”, „Издательство „Мир и Образование”, Москва 2009.
- Шкапенко Т., Хюбнер Ф., *Русский „тусовочный” как иностранный*, ФГУИПП „Янтарный сказ”, Калининград 2005.

Сленг в переводе

Резюме

Статья посвящена переводу русского сленга на польский язык. Независимо от теоретических решений, касающихся взаимосвязи сленга и разговорной речи, переводчики стараются руководствоваться принципом, согласно которому следует сохранять в переводе стилистическую окраску текста оригинала, то есть передавать сленг сленгом или разговорной речью. Отступления от этого правила компенсируются в других фрагментах текста. Изредка – как своеобразное умолчание – применяется редукция (напр., польское *Eh, ty to jesteś!* как эквивалент русского *Какой ты прикольный!*).

Ключевые слова: русский сленг, разговорная речь, художественный перевод, Дарья Донцова, Юрий Трифонов, Фима Жиганец, Красная Шапочка

Slang in Translation

Abstract

The article looks at the translation of Russian slang into Polish. Regardless of the theoretical disputes concerning the relation between slang and colloquial language, translators are motivated by the principle to preserve within the translation the stylistic characteristics of the original, in other words to convey the slang by means of slang itself or colloquial language. Deviations from this principle are compensated for in other fragments of the text. Less frequently is reduction employed as its own form of concealment (for example the Polish *Eh, ty to jesteś!* as the functional equivalent of the Russian *Какой ты прикольный!*).

Key words: Russian slang, colloquial language, literary translation, Dar'ya Dontsova, Yuriy Trifonov, Fima Zhiganets, Little Red Riding Hood

[230]

Tadeusz Szčerbowski

Tadeusz Szčerbowski, prof. dr hab.
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Neofilologii

Tadeusz Szčerbowski, professor
Pedagogical University of Cracow
Institute of Modern Languages
e-mail: tszczerb@up.krakow.pl